

Introduction: Reflections on Kant in the 20th century

Abstract: The introduction presents an overview of the studies and the translation that are published in the submitted issue of the journal *Studia Philosophica Kantiana*. All the texts have a common motif, which is reflections on Immanuel Kant by important thinkers of the twentieth century. The first paper deals with the issue of theodicy and the manner of its interpretation by Kant in comparison with the Swiss Catholic theologian Hans Küng. The author proposes a solution for the present day, which should also reflect theoretical aspects in the discussion of the issue of theodicy. The second paper presents Gadamer's dealings with German philosophy represented by Kant, Hegel, Husserl, and Heidegger, emphasizing Gadamer's relationship to Kant representing Kant as a metaphysician who sought to shift metaphysical topics from epistemology to ethics. The third paper focuses on Foucault's interpretation of Kant's critique of the present day represented by his understanding of *Aufklärung* and understands this interpretation as part of Foucault's genealogy of the modern subject. The final text is a translation of a study aimed at comparing Kant's and Levinas' ideas.

Keywords: Michel Foucault, Hans-Georg Gadamer, Immanuel Kant, Hans Küng, Emmanuel Levinas

Na úvod: Reflexie Kanta v 20. storočí

Abstrakt: Tento úvod predstavuje prehľad štúdií a prekladu, ktoré sú uverejnené v predloženom čísle časopisu *Studia Philosophica Kantiana*.

na. Všetky texty majú spoločný motív, ktorým sú reflexie o Immanu-
elovi Kantovi od významných mysliteľov dvadsiateho storočia. Prvá
štúdia sa venuje problematike teodícey a spôsobom jej interpretácie
u Kanta v porovnaní so švajčiarskym katolíckym teológom Hansom
Küngom, pričom autor navrhuje aj riešenie pre súčasnosť, ktoré by
malo v diskusii o probléme teodícey reflektovať aj teoretické aspekty.
Ďalšia štúdia predstavuje Gadamerove vyrovňovanie sa s nemeckou
filozofiou reprezentovanouantom, Hegelom, Husserlom a Heideg-
gerom, pričom kladie dôraz na vzťah Gadamera ku Kantovi ako me-
tafyzikovi, ktorý sa pokúsil posunúť metafyzické témy z oblasti epis-
temológie do oblasti etiky. Tretia štúdia sa zameriava na Foucaultovu
interpretáciu Kantovej kritiky prítomnosti reprezentovanú Kanto-
vým chápaním *Aufklärung*, ktorú chápe ako súčasť Foucaultovej ge-
nealógie moderného subjektu. Záverečným textom je preklad štúdie
zameranej na porovnanie Kantových a Levinasových ideí.

Kľúčové slová: Michel Foucault, Hans-Georg Gadamer, Immanuel
Kant, Hans Küng, Emmanuel Levinas

Predkladané štúdie a jeden obsiahly preklad v tomto čísle časopisu
Studia Philosophica Kantiana napriek rôznorodosti tém spája skutoč-
nosť, že sa všetky zaoberajú tým ako o Kantovi uvažovali významní
myslitelia dvadsiateho storočia.

Dragan Jakovljević sa v príspevku „O genéze a oprávnenosti prag-
matického posunu v diskusii o probléme teodícey: od Kantovho ku
Küngovmu riešeniu“ venuje problematike teodícey a spôsobom jej
interpretácie. V príspevku porovnáva Kantovu a Küngovu pozíciu,
pričom v úvodnej časti upozorňuje na Kantov morálnoteoretický ob-
rat v skúmaní teodícey smerom k pragmatickému pochopeniu. Ná-
sledne sa autor od Kanta presúva k tomu, ako k problematike teodícey
pristupuje švajčiarsky katolícky teológ Hans Küng, ktorý vyzýva na
znášanie utrpenia v dôvere v Boha. Autor poukazuje na radikalizáciu
pragmatického prístupu v náboženskej filozofii Künga a na posun
argumentácie do morálno-existenciálnej roviny, ktorá však zotrvá-
va v ambivalencii teoretickej a praktickej stránky problému. V tomto

kontexte, ako aj v kontexte súčasného sveta, autor ponúka riešenie, ktorým je kombinovaný interpretačný prístup, ktorý by okrem praktických pojal aj teoretické aspekty tohto problému.

Štúdia Kristíny Bosákovej „Od Kanta k Heideggerovi. Nemecká filozofia v hermeneutickej interpretácii H.-G. Gadamera“ sa venuje jednému z najvýznamnejších nemeckých filozofov 20. storočia, ktorý si nepochybne zasluhuje filozofickú reflexiu aj v našom filozofickom prostredí. Predkladaná štúdia je koncipovaná so zreteľom na Gadamerovu recepciu dejín filozofie, pričom, ako uvádza autorka, práve nemeckú filozofiu 19. a 20. storočia možno u Gadamera hneď po antickej gréckej filozofii označiť za najsilnejšiu a najdiskutovanejšiu tému v rámci jeho hermeneuticky koncipovanej recepcie dejín filozofie. Autorka predstavuje Gadamerovo vyrovnávanie sa s nemeckou filozofiou reprezentovanou Kantom, Hegelom, Husserlom a Heideggerom ako jeho dialóg s dejinami filozofie. Ako poznamenáva O. Sisáková, „z dialogickej filozofie Gadamer vyvodzuje stále širšie konzekvencie pre súčasné podoby komunikácie, budúcnosť spoločností, stretávanie kultúr, udržiavanie rozhovoru a riešenie sporov, afirmáciu inakosti, pre rozpúšťanie horizontov v zmierovaní minulosti a budúcnosti, pre celkový dialogický spôsob bytia ľudí.“¹ Z interpretácie Gadamera, ktorú prináša K. Bosáková, rovnako cítiť dôležitosť dialógu, prejavujúceho sa v Gadamerovom prístupe k svojim nemeckým predchodcom. Pri hodnotení Gadamerovho prístupu ku Kantovi autorka konštatuje, že objektom Gadamerovho záujmu nie je Kant ako teoretik poznania, ale Kant ako metafyzik, „ktorý sa pokúsil posunúť metafyzické témy z oblasti epistemológie na pole etiky, a tak nanovo sformulovať staré metafyzické otázky. Kantova metafyzika mravov potvrdzuje tézu o univerzálnosti, atemporálnosti a objektivite morálneho imperatívu a pre Gadamera predstavuje cenný pokus o revíziu a inováciu obsahu starej metafyziky“ (s. 37).

Vladislav Suvák vo svojej štúdii „Foucault: Kant a kritická ontológia nás samých“ ponúka cennú analýzu Foucaultovho vyrovnávania sa s Kantom. Ako autor upozorňuje, Foucault sa zaoberal Kantovým textom *Odpoveď na otázku: Čo je osvietenstvo?* už v r. 1978 v pred-

¹ SISÁKOVÁ, O.: Hans-Georg Gadamer – občan 20. storočia. *Filozofia* 55(4), 2000, s. 339.

náške Čo je kritika? pre Société française de Philosophie a vracia sa k nemu pri príprave anglickej verzie štúdie *What is Enlightenment?* pre Paula Rabinowa (s. 57). Čo je pre Foucaulta obzvlášť pôsobivé, je, že Kant sa pýta na prítomnosť ako na udalosť, do ktorej patrí ten, kto o nej premýšľa, kto o nej premýšľa práve v tejto chvíli. Rovnako pútavé je, že Kant sa pýta na prítomnú skutočnosť a zároveň sa pýta na to, čo robí on sám, keď premýšľa a píše o tejto prítomnej skutočnosti. Autor v súvislosti s Kantovou otázkou píše, že „*Aufklärung* je proces uvedomujúci si od prvého momentu sám seba – uvedomujúci si svoj vzťah k minulosti, prítomnosti, budúcnosti. *Aufklärung* je proces, ktorý sa musí uskutočňovať uprostred svojej vlastnej prítomnosti. *Aufklärung* je doba označujúca seba samu. Je to meno, zásada, motto“ (s. 58). Upozorňuje, že práve tento jedinečný prístup k prítomnosti by sme si mali všímať pri čítaní Kantovej odpovede na otázku, čo je *Aufklärung*. Autorovi sa touto štúdiou darí ukázať, že Kantova kritika prítomnosti (prostredníctvom chápania *Aufklärung*) je pre Foucaulta súčasťou genealógie moderného subjektu. V tejto súvislosti sa autor v štúdiu zameriava na dôležitosť *parrhésie*, „hovorenia pravdy“, resp. *enkrateie*, „sebaovládania“, a aj na príklade Aristippa ukazuje, že etická problematizácia slasti ako súčasť sebautvárania subjektu je dôležitá i pre takzvaný hedonizmus.

Štúdia „Metafyzika ako etika. Levinas – Kant“ Barbary Tyboňovej v preklade Pavla Suchareka, ktorý sa v slovenskom filozofickom prostredí na Levinasovu filozofiu špecializuje, predstavuje komplexnú analýzu Levinasovho prístupu ku Kantovi a zároveň poskytuje porovnanie oboch autorov. Autorka v úvode textu poukazuje na to, že Kantova novinka kriticismu podľa Levinasa spočíva v objave „zrady rozumu“ – faktu, že sa rozum môže nechať uniesť „hrou zvädzania“. „Preto vyvstáva potreba odvolať sa na iný ako naivný a spontánny rozum. Preto tiež musí jestvovať filozofia, ktorá by nebola len teoretickou dubletou zdravého sedliackeho rozumu alebo snahou o vedecké zdôvodňovanie“ (s. 70–71). Autorka sa v štúdiu venuje aj Levinasovmu hodnoteniu Kantovej politickej filozofie, poukazujúc na rozdielne chápanie štátu aj spoločnosti, a konštatuje, že „v protiklade k Levinasovej myšlienke pôvodnej pasivity je Kantov subjekt aktívny;

nekoná len na základe povinnosti, ale rovnako vzhľadom na túto povinnosť formuje aj vlastný charakter a bojuje o nadvládu cností nad svojimi prirodzenými sklonmi“ (s. 95).

Kant je mysliteľom, ktorý neprestáva inšpirovať dodnes. Mnohé jeho malé spisy sa stali predmetom skúmania až v druhej polovici 20. storočia a o ich aktuálnosti aj v dnešnej dobe svedčí bohatý filozofický diskurz. Obzvlášť dominantné sú diskusie na poli politickej a sociálnej filozofie. Kimberly Hutchingsová, profesorka v odbore politika a medzinárodné vzťahy na Queen Mary University v Londýne, sa vo svojej knihe *Kant, Critique and Politics* zameriava na práce štyroch významných filozofov 20. storočia – Habermasa, Arendtovej, Foucaulta a Lyotarda – a ukazuje, ako Kantova filozofia formovala sociálne a politické myslenie každého z nich. Hoci všetci, podľa nej, chápali a využili Kantove myšlienky inak, každého z nich významne ovplyvnili a u každého z týchto filozofov sa pokúša ukázať vlastný postup, ktorý je istou formou kritického uvažovania o politike.² Jednou z dominantných tém v rámci politickej filozofie je aj aktualizácia problematiky svetoobčianstva, pri ktorej sa mnohí vracajú práve ku Kantovi. Napríklad Kantov postup od svetoobčianskych princípov k svetoobčianskemu právu (ktoré je podporované štátnym a medzinárodným právom) predstavuje základ viacerých následných variantov kozmopolitizmu. Kant považoval stav človeka, ktorý si uvedomuje, že je občanom nejakého národa a súčasne členom spoločnosti svetových občanov, za najušľachtilejšiu ideu, ktorú môže človek považovať za svoj cieľ, ktorý ľudstvo nasmeruje k stavu večného mieru a spravodlivej spoločnosti.

Vyššie uvedené prístupy sú dôkazom toho, že reflexie o Kantovi v 20. a 21. storočí majú svoje opodstatnenie a texty na nasledujúcich stranách tohto časopisu preukazujú nielen aktuálnosť Kantových myšlienok, ale aj to, že autori pristupujú k riešeným problémom inovatívnym a originálnym spôsobom, ktorý má v rámci kantovského výskumu potenciál prispieť do ďalších filozofických diskusií.

² HUTCHINGS, K.: *Kant, Critique and Politics*. New York: Routledge 1996, s. 56.

Bibliografia

- BOSÁKOVÁ, Kristína, 2020. Od Kanta k Heideggerovi. Nemecká filozofia v hermeneutickej interpretácii H.-G. Gadamera. In: *Studia Philosophica Kantiana* 9(2), s. 28–21. ISSN 1338-7758.
- HUTCHINGS, Kimberly, 1996. *Kant, Critique and Politics*. New York: Routledge. ISBN 978-0415105088.
- JAKOVLJEVIĆ, Dragan, 2020. Zur Genese und Berechtigung der pragmatischen Verschiebung innerhalb der Diskussion des Theodizeeproblems: Von Kants bis Künigs Lösung. In: *Studia Philosophica Kantiana* 9(2), s. 13–27. ISSN 1338-7758.
- SISÁKOVÁ, Oľga, 2000. Hans-Georg Gadamer – občan 20. storočia. In: *Filozofia* 55(4), s. 335–341. ISSN 0046-385X.
- SUCHAREK, Pavol, 2014. Čas a transcendencia. Levinasove fenomenologické založenie problému intersubjektivity. In: O. SISÁKOVÁ, ed. *Modely reflexie vo filozofickej antropológii*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, s. 133–196. ISBN 978-80-555-1134-4.
- SUCHAREK, Pavol, 2013. Levinasova filozofia „ťažkej slobody“. In: A. JAVORSKÁ, R. ŠTAHEL a K. MITTERPACH, eds. *Metamorfózy slobody v dejinách myslenia*. Nitra: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, s. 163–172. ISBN 978-80-558-0509-2.
- SUVÁK, Vladislav, 2020. Foucault: Kant a kritická ontológia nás samých. In: *Studia Philosophica Kantiana* 9(2), s. 52–69. ISSN 1338-7758.
- TYBOŇ, Barbabra. 2020. Metafyzika ako etika. Levinas – Kant. Prel. P. Sucharek. In: *Studia Philosophica Kantiana* 9(2), s. 70–98. ISSN 1338-7758.

doc. Mgr. Sandra Zákutná, PhD.

Inštitút filozofie

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

Prešov, Slovenská republika

sandra.zakutna@unipo.sk